

ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

6 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

800 π.Χ.–1515 μ.Χ.

- 12 Αν επιθυμείς το καλό, οι άνθρωποι θα είναι καλοί
Κομφούκιος
- 18 Η τέχνη του πολέμου είναι ζωτικής σημασίας για το κράτος
Σουν Τσου
- 22 Αν οι φιλόσοφοι δεν γίνουν βασιλείς, είναι αδύνατο να σταματήσει το κακό στις πόλεις
Πλάτων
- 26 Ο άνθρωπος είναι φύσει «ζών πολιτικών»
Αριστοτέλης
- 30 Ένας τροχός δεν κινείται από μόνος του
Τσανάκια
- 34 Αν απουσιάζει η δικαιοσύνη, τι είναι η πολιτική εξουσία παρά μια οργανωμένη ληστεία;
Αυγουστίνος Ιππώνος

- 36 Είναι γραμμένος ο πόλεμος για σας, εσείς όμως τον αποστρέφεστε
Μωάμεθ
- 38 Κανένας ελεύθερος άνθρωπος δεν θα φυλακίζεται, παρά μόνο σύμφωνα με τον νόμο της χώρας
Βαρόνοι του Βασ. Ιωάννη
- 40 Για να είναι ο πόλεμος δίκαιος, απαιτείται μια δίκαιη αιτία
Θωμάς ο Ακινάτης
- 46 Η κυβέρνηση αποτρέπει κάθε αδικία, εκτός από εκείνες που διαπράττει η ίδια
Ιμπν Χαλντούν
- 48 Ένας συνετός ηγέτης δεν μπορεί, και δεν πρέπει, να τιμά τον λόγο του
Νικολό Μακιαβέλι

Η ΠΡΩΙΜΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ 1515–1848

- 56 Η κατάσταση του ανθρώπου είναι μια κατάσταση πολέμου
Τόμας Χομπς
- 62 Σκοπός του νόμου πρέπει να είναι η διαφύλαξη και η διεύρυνση της ελευθερίας
Τζον Λοκ
- 66 Απόρνηση της ελευθερίας σημαίνει απόρνηση της ανθρώπινης ιδιότητας
Ζαν-Ζακ Ρουσό
- 72 Καμιά γενικώς έγκυρη αρχή της νομοθεσίας δεν μπορεί να βασίζεται στην ευτυχία
Ιμάνουελ Καντ
- 76 Τα πάθη των ατόμων πρέπει να χαλιναγωγούνται
Έντμουντ Μπερκ
- 80 Τα δικαιώματα που εξαρτώνται από την ιδιοκτησία είναι τα πιο επισφαλή
Τόμας Πέιν
- 84 Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ίσοι
Τόμας Τζέφερσον

- 86 Η κυβέρνηση καλείται να επιλέξει μόνο μεταξύ δεινών**
Τζέρεμι Μπένθαμ
- 90 Ο λαός έχει δικαίωμα στην σπλοκατοχή και στην οπλοφορία**
Τζέιμς Μάντισον
- 94 Οι πιο αξιοσέβαστες γυναίκες είναι οι πιο καταπιεσμένες**
Μαίρη Γουολστοουκράφτ
- 96 Ο δούλος αισθάνεται την αυθυπαρξία ως κάτι εξωτερικό**
Γκέοργκ Χέγκελ
- 100 Ο πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα**
Καρλ φον Κλάουζεβιτς
- 101 Η τάση για επίθεση στην οικογένεια είναι σύμπτωμα κοινωνικού χάους**
Ογκίστ Κοντ
- 102 Ένα κράτος υπερβολικά μεγάλο σε έκταση τελικώς παρακμάζει**
Σιμόν Μπολιβάρ

Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΜΑΖΩΝ

1848–1910

- 106 Ο σοσιαλισμός είναι ένα νέο σύστημα δουλείας** Αλεξίς ντε Τοκβίλ
- 108 Το γεγονός ότι τόσο λίγοι τολμούν να είναι εκκεντρικοί καταδεικνύει τον βασικό κίνδυνο της εποχής**
Τζον Στιούαρτ Μιλ
- 114 Κανένας άνθρωπος δεν είναι αρκετά καλός για να κυβερνά έναν άλλο άνθρωπο χωρίς τη συναίνεσή του**
Αβραάμ Λίνκολν

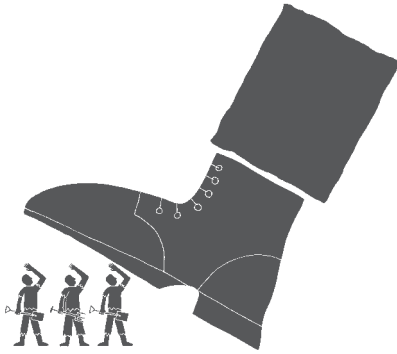
- 115 Η ιδιοκτησία είναι κλοπή**
Πιερ-Ζοζέφ Προυτόν
- 116 Ο προνομιούχος άνθρωπος είναι ένας άνθρωπος διεφθαρμένος στο πνεύμα και στην καρδιά**
Μιχαήλ Μπακούιν
- 118 Ο κομμουνισμός είναι η λύση του αινίγματος της ιστορίας** Καρλ Μαρξ
- 122 Η θέληση για δύναμη**
Φρίντριχ Νίτσε
- 126 Είναι αναγκαίο να τολμάς για να πετύχεις** Πιοτρ Κροπότκιν
- 127 Οι γυναίκες είτε θα σκοτωθούν είτε θα έχουν δικαίωμα ψήφου**
Έμελιν Πάνκχερστ
- 128 Το άτομο είναι ένα γρανάζι σε έναν αέναα κινούμενο μηχανισμό**
Μαξ Βέμπερ

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΤΩΝ ΙΔΕΟΛΟΓΙΩΝ

1910–1945

- 132 Η μη βία είναι το πρώτο άρθρο της πίστης μου**
Μαχάτμα Γκάντι
- 136 Η πολιτική αρχίζει από εκεί που υπάρχουν εκατομμύρια άνθρωποι**
Βλαντίμιρ Λένιν

- 142 Κατευναστής είναι αυτός που ταΐζει έναν κροκόδειλο ελπίζοντας ότι θα τον φάει τελευταίο**
Ουίνστον Τσόρτσιλ
- 144 Οι πλούσιοι αγρότες πρέπει να στερηθούν τους πόρους της ύπαρξής τους**
Ιωσήφ Στάλιν
- 146 Αν ο σκοπός αγιάζει τα μέσα, τι αγιάζει τον σκοπό;**
Λέων Τρότσκι
- 150 Η Ευρώπη έμεινε χωρίς ηθικό κώδικα**
Χοσέ Ορτέγα ι Γκασέτ
- 152 Κυρίαρχος είναι αυτός που αποφασίζει για την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης**
Καρλ Σμιτ
- 156 Ο κομμουνισμός είναι εξίσου κακός με τον ιμπεριαλισμό**
Γιόμο Κενιάτα
- 157 Το κράτος πρέπει να νοείται ως «εκπαιδευτής»**
Αντόνιο Γκράμσι
- 158 Η πολιτική εξουσία εκπορεύεται από την κάννη ενός όπλου**
Μάο Τσετούνγκ

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ 1945-ΣΗΜΕΡΑ

- 164 Το μεγαλύτερο δεινό είναι το δίχως όρια κράτος**
Φρίντριχ Χάγιεκ
- 168 Κάθε γνωστό και αποδεδειγμένο γεγονός μπορεί να διαψευστεί**
Χάνα Άρεντ

- 170 Τι είναι γυναίκα;**
Σιμόν ντε Μποβουάρ
- 174 Κανένα φυσικό αντικείμενο δεν είναι μόνο πόρος**
Άρνε Νες
- 178 Δεν είμαστε κατά των λευκών, είμαστε κατά της λευκής υπεροχής**
Νέλσον Μαντέλα
- 180 Η δικαιοσύνη είναι η πρώτη αρετή των κοινωνικών θεσμών**
Τζον Ρολς
- 184 Η αποικιοκρατία είναι βία στη φυσική της κατάσταση**
Φραντς Φανόν
- 188 Πρέπει να «κόψουμε το κεφάλι του βασιλιά»**
Μισέλ Φουκό
- 190 Δεν υπάρχουν απελευθερωτές, ο λαός απελευθερώνεται μόνος του**
Τσε Γκεβάρα
- 192 Όλοι πρέπει να διασφαλίζουν την ευτυχία των πλουσίων**
Νόαμ Τσόμσκι
- 194 Τίποτα στον κόσμο δεν είναι πιο επικίνδυνο από την ειλικρινή άγνοια**
Μάρτιν Λούθερ Κινγκ
- 198 Η ύπαρξη οποιουδήποτε κράτους πιο εκτεταμένου από το ελάχιστο δεν δικαιολογείται**
Ρόμπερτ Νόζικ

200 ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

207 ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αν όλοι είχαν ό,τι ήθελαν την ώρα που το ήθελαν, δεν θα υπήρχε πολιτική. Όποια κι αν είναι η ακριβής έννοια της σύνθετης δραστηριότητας που ονομάζεται πολιτική – η οποία, όπως δείχνει αυτό το βιβλίο, γίνεται κατανοητή με πολλούς διαφορετικούς τρόπους – είναι προφανές ότι η ανθρώπινη εμπειρία δεν μας παρέχει ποτέ όλα όσα επιθυμούμε. Αντίθετα, πρέπει να ανταγωνιζόμαστε, να μαχόμαστε, να συμβιβάζομαστε και μερικές φορές να πολεμούμε για να κερδίσουμε κάτι. Στην πορεία, αναπτύσσουμε μια γλώσσα για να εξηγήσουμε και να δικαιολογούμε τους ισχυρισμούς μας και για να αμφισβητούμε, να αντικρούσουμε ή να απαντάμε στους ισχυρισμούς των άλλων. Μπορεί να είναι η γλώσσα των συμφερόντων των ατόμων ή των ομάδων ή η γλώσσα των αξιών, που περιλαμβάνει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες ή τη δίκαιη κατανομή και τη δικαιοσύνη. Αλλά, ήδη από τις απαρχές της πολιτικής δραστηριότητας, κεντρικό ρόλο παίζει η ανάπτυξη των πολιτικών ιδεών και των εννοιών. Αυτές οι ιδέες μάς βοηθούν στις διεκδικήσεις και στην προώθηση των συμφερόντων μας.

Όμως αυτή η εικόνα της πολιτικής και της θέσης των πολιτικών ιδεών δεν είναι ολοκληρωμένη. Η πολιτική μπορεί να συνοψιστεί στην ερώτηση ποιος λαμβάνει τι, πού, πότε και πώς. Η πολιτική ζωή είναι αδιαμφισβήτητα μια αναγκαία απάντηση στις προκλήσεις της καθημερινής ζωής και η αναγνώριση ότι η συλλογική δράση συχνά είναι καλύτερη από την ατομική. Μια άλλη σχολή πολιτικής σκέψης συνδέεται με τον Αριστοτέλη, που έλεγε ότι η πολιτική δεν είναι απλώς η μάχη για να ικανοποιηθεί κανείς τις υλικές ανάγκες σε συνθήκες έλλειψης. Με την ανάδυσση σύνθετων κοινωνικών ανακτύπων διαφορετικά ερωτήματα. Ποιος πρέπει να κυβερνά; Τι εξουσίες πρέπει να

έχουν οι πολιτικοί ηγέτες και πώς συγκρίνονται οι ισχυρισμοί περί νομιμοποίησης των πολιτικών αρχηγών με άλλες πηγές εξουσίας, όπως με την οικογένεια ή τη θρησκευτική εξουσία;

Ο Αριστοτέλης έλεγε ότι ο άνθρωπος είναι φύσει «πολιτικόν ζώον», και αυτό δεν αποτελεί μια απλή παρατήρηση για το γεγονός ότι ο άνθρωπος ζει καλύτερα σε συντεταγμένες κοινωνίες παρά αποκομμένος και απομονωμένος. Εμπεριέχει τον ισχυρισμό ότι υπάρχει κάτι εγγενώς ανθρώπινο στο να έχει κανείς απόψεις για το πώς πρέπει να αποφασίζονται τα θέματα δημοσίου συμφέροντος. Η πολιτική είναι μια ευγενής δραστηριότητα με την οποία οι άνθρωποι αποφασίζουν τους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους ζουν και τους στόχους που θέτουν συλλογικά.

Πολιτικός μοραλισμός

Ο Αριστοτέλης δεν πίστευε ότι πρέπει να ασχολούνται όλοι οι άνθρωποι ενεργά με την πολιτική. Στο δικό του σύστημα, οι γυναίκες, οι σκλάβοι και οι ξένοι εξαιρούνταν ρητά από το δικαίωμα να εξουσιάζουν τον εαυτό τους και τους άλλους. Όμως, η βασική του ιδέα ότι η πολιτική είναι μια μοναδική συλλογική δραστηριότητα που κατευθύνεται προς συγκεκριμένους κοινούς στόχους και σκοπούς εξακολουθεί να έχει απήχηση. Αλλά ποιοι είναι αυτοί οι σκοποί; Πολλοί στοχαστές και πολιτικές προσωπικότητες από τον αρχαίο κόσμο και μετά έχουν αναπτύξει διαφορετικές ιδέες για τους στόχους που μπορεί ή πρέπει να επιτυγχάνει η πολιτική. Αυτή η προσέγγιση είναι γνωστή ως πολιτικός μοραλισμός.

Για τους μοραλιστές, η πολιτική ζωή είναι κλάδος της ηθικής – ή της ηθικής φιλοσοφίας – και έτσι δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι υπάρχουν πολλοί φιλόσοφοι στην ομάδα των μοραλιστών

Η

πολιτικών στοχαστών. Οι πολιτικοί μοραλιστές υποστηρίζουν ότι η πολιτική πρέπει να κατευθύνεται προς την επίτευξη ουσιαστικών στόχων ή ότι οι πολιτικές διευθετήσεις πρέπει να οργανώνονται με στόχο την προστασία κάποιων πραγμάτων. Μεταξύ αυτών είναι πολιτικές αξίες όπως η δικαιοσύνη, η ισότητα, η ελευθερία, η ευτυχία, η αδελφότητα ή η εθνική αυτοδιάθεση. Στις πιο ριζοσπαστικές του εκφάνσεις, ο μοραλισμός παράγει περιγραφές ιδανικών πολιτικών κοινωνιών, ή αλλιώς ουτοπιών, που παίρνουν το όνομά τους από το βιβλίο του 1516 *Ουτοπία* του Άγγλου πολιτικού και φιλοσόφου Τόμας Μορ, στο οποίο οραματίστηκε ένα ιδανικό κράτος. Η ουτοπική πολιτική σκέψη ανάγεται στην *Πολιτεία* του Πλάτωνα, αλλά χρησιμοποιείται ακόμα από σύγχρονους στοχαστές όπως ο Ρόμπερτ Νόζικ για την εξέταση ιδεών. Κάποιοι θεωρητικοί πιστεύουν ότι η ουτοπική πολιτική σκέψη είναι επικίνδυνο γαϊδίριμα, καθώς στο παρελθόν χρησιμοποιήθηκε για να δικαιολογήσει την απολυταρχική βία. Όμως, ιδανικά, η ουτοπική σκέψη αποτελεί μέρος μιας διαδικασίας αγώνα προς μια καλύτερη κοινωνία και πολλοί στοχαστές που παρουσιάζουμε σε αυτό το βιβλίο τη χρησιμοποίησαν για να προτείνουν αξίες που πρέπει να καλλιεργηθούν ή να προστατευτούν.

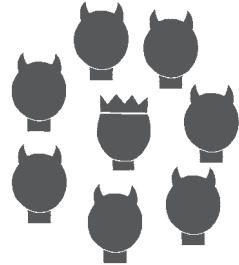
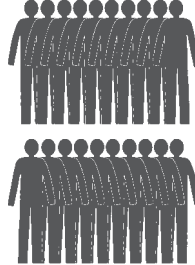
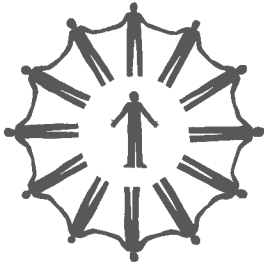
Πολιτικός ρεαλισμός

Μια άλλη σημαντική σχολή πολιτικής σκέψης απορρίπτει την ιδέα ότι η πολιτική υπάρχει για να παρέχει μια μοραλιστική ή ηθική αξία, όπως την ευτυχία ή την ελευθερία. Αντίθετα, υποστηρίζουν ότι η πολιτική έχει σχέση με την εξουσία. Η εξουσία είναι το μέσο για την επίτευξη στόχων, για την καταρρόφηση των εχθρών και για τη διατήρηση των συμβιβασμών. Χωρίς την ικανότητα να αποκτούμε και να ασκούμε εξουσία, οι

αξίες –όσο υψηλές και να είναι– είναι άχρηστες. Η ομάδα των στοχαστών που επικεντρώνονται στην εξουσία και όχι στην ηθική αποκαλούνται ρεαλιστές. Οι ρεαλιστές εστιάζουν στην εξουσία, στη σύγκρουση και στον πόλεμο και συχνά είναι κυνικοί σε σχέση με τα ανθρώπινα κίνητρα. Ίσως οι δύο μεγαλύτεροι θεωρητικοί της εξουσίας ήταν ο Ιταλός Νικολό Μακιαβέλι και ο Άγγλος Τόμας Χομπς, οι οποίοι έζησαν και οι δύο σε εποχές εμφυλίων πολέμων και αναταραχών, τον 16ο και 17ο αιώνα αντίστοιχα. Ο Μακιαβέλι, σε σχέση με την ανθρώπινη φύση, τονίζει ότι οι άνθρωποι είναι «αχάριστοι ψεύτες» και δεν είναι ούτε ευγενείς ούτε ενάρετοι. Προειδοποιεί για τους κινδύνους των πολιτικών κινήτρων που ξεπερνούν τα ζητήματα άσκησης της εξουσίας. Για τον Χομπς, η άνομη «φυσική κατάσταση» είναι μια κατάσταση πολέμου όλων εναντίον όλων. Μέσω ενός «κοινωνικού συμβολαίου» με τους υπηκόους του, ο κυβερνήτης έχει την απόλυτη εξουσία για να σώσει την κοινωνία από αυτή την άγρια κατάσταση. Αλλά τα ζητήματα εξουσίας δεν απασχολούσαν μόνο την πρώτη σύγχρονη Ευρώπη. Μεγάλο μέρος της πολιτικής σκέψης του 20ού αιώνα ασχολείται με τις πηγές και την άσκηση της εξουσίας.

Ο σοφός σύμβουλος

Ο ρεαλισμός και ο μοραλισμός είναι μεγάλα πολιτικά οράματα που επιχειρούν να κατανοήσουν την πολιτική εμπειρία συνολικά και τη σχέση της με άλλα στοιχεία της ανθρώπινης κατάστασης. Όμως, δεν έχουν ακολουθήσει μια τόσο ευρεία οπτική για τα γεγονότα όλοι οι πολιτικοί στοχαστές. Μαζί με τους πολιτικούς φιλοσόφους, υπάρχει μια αρχαία παράδοση που είναι πραγματιστική και ασχολείται μόνο με τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα. Τα προβλήματα του πολέμου και των »

συγκρούσεων μπορεί να μην εξαλειφθούν ποτέ, και οι διαφωνίες για τη σχέση μεταξύ πολιτικών αξιών, όπως είναι η ελευθερία και η ισότητα, μπορεί να μην επιλυθούν ποτέ, αλλά ίσως μπορούμε να σημειώσουμε πρόοδο στην κατάρτιση και στον σχεδιασμό συνταγμάτων και πολιτικών ή να εξασφαλίσουμε ότι οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι είναι όσο το δυνατόν ικανότεροι. Κάποιοι από τους πρώτους στοχασμούς περί πολιτικής, όπως του Κινέζου φιλοσόφου Κομφούκιου, συνδέονται με τις αξίες και τις αρετές του σοφού συμβούλου.

Η άνοδος της ιδεολογίας

Ένας άλλος τύπος πολιτικής σκέψης συχνά περιγράφεται ως ιδεολογικός. Ένας σημαντικός κλάδος της ιδεολογικής σκέψης δίνει έμφαση στους τρόπους με τους οποίους οι ιδέες συνδέονται με τις διάφορες ιστορικές περιόδους. Οι απαρχές της ιδεολογικής σκέψης απαντώνται στην ιστορική φιλοσοφία του Γερμανού φιλοσόφου Γκέοργκ Χέγκελ και του Καρλ Μαρξ. Εξηγούν ότι οι ιδέες κάθε πολιτικής εποχής διαφέρουν επειδή διαφέρουν οι θεσμοί και οι πρακτικές των κοινωνιών και η σημασία των ιδεών αλλάζει μέσα στην ιστορία.

Ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης πίστευαν ότι η δημοκρατία είναι ένα επικίνδυνο και διεφθαρμένο σύστημα, ενώ οι περισσότεροι σύγχρονοι άνθρωποι το θεωρούν την καλύτερη μορφή πολιτεύματος. Τα σύγχρονα αυταρχικά καθεστώτα ενθαρρύνονται να εκδημοκρατιστούν. Ομοίως, η δουλεία κάποτε θεωρούνταν φυσική κατάσταση που εξαιρούσε πολλούς από κάθε είδος δικαιώματος και, έως τον 20ό αιώνα, οι περισσότερες γυναίκες δεν θεωρούνταν πολίτες.

Αυτό εγείρει το ερώτημα του ποιος είναι ο παράγοντας που κάνει κάποιες ιδέες σημαντικές, όπως την ισότητα, και άλλες απορριπτές, όπως τη

δουλεία ή το ελέω Θεού δικαίωμα των βασιλέων. Ο Μαρξ εξηγεί αυτή την ιστορική αλλαγή υποστηρίζοντας ότι οι ιδέες συνδέονται με τα συμφέροντα των κοινωνικών τάξεων, όπως των εργατών ή των καπιταλιστών. Αυτά τα ταξικά συμφέροντα ανέδειξαν τους μεγάλους «-ισμούς» της ιδεολογικής πολιτικής, από τον κομμουνισμό και τον σοσιαλισμό ως τον συντηρητισμό και τον φασισμό.

Οι κοινωνικές τάξεις του Μαρξ δεν είναι η μόνη πηγή ιδεολογικής πολιτικής. Πολλές πρόσφατες πολιτικές ιδέες αναδύθηκαν από εξελίξεις εντός του φιλελευθερισμού, του συντηρητισμού, του σοσιαλισμού και του εθνικισμού.

Η ιδεολογική πολιτική σκέψη έχει δεχθεί επιθέσεις και επικρίσεις. Αν οι ιδέες είναι μόνο μια αντανάκλαση των ιστορικών διαδικασιών, λένε οι επικριτές, αυτό σημαίνει ότι τα άτομα που εμπλέκονται σε αυτές τις διαδικασίες ουσιαστικά παίζουν παθητικό ρόλο και ότι η λογική εξέταση και η επιχειρηματολογία έχουν περιορισμένη αξία. Η ιδεολογική πάλη είναι σαν τον ανταγωνισμό ανάμεσα σε ποδοσφαιρικές ομάδες. Το πάθος, και όχι η λογική, μετρά για την υποστήριξη της ομάδας και το μόνο που έχει σημασία είναι η νίκη. Πολλοί ανησυχούν ότι η ιδεολογική πολιτική καταλήγει στις χειρότερες υπερβολές του ρεαλισμού όταν ο σκοπός αγιάζει βάνασα ή άδικα μέσα. Η ιδεολογική πολιτική εμφανίζεται ως μόνιμη πάλη ή πόλεμος μεταξύ αντίπαλων και ασυμβίβαστων στρατοπέδων.

Η λύση του Μαρξ γι' αυτό το πρόβλημα ήταν ο επαναστατικός θρίαμβος της εργατικής τάξης και η τεχνολογική αντιμετώπιση της ανεπάρκειας αγαθών, που θα έλυσε το πρόβλημα της πολιτικής σύγκρουσης. Υπό το φως του 20ού αιώνα, αυτή η προσέγγιση της πολιτικής φαίνεται σε πολλούς υπερβολικά αισιόδοξη, καθώς βλέπουν

ότι οι επαναστατικές αλλαγές αντικατέστησαν το ένα είδος τυραννίας με άλλο. Από αυτή την άποψη, ο μαρξισμός και άλλες ιδεολογίες είναι απλώς οι πιο πρόσφατες μορφές μη ρεαλιστικού ουτοπικού μοραλισμού.

Ένα αμφιλεγόμενο μέλλον

Σύμφωνα με τον Γκέοργκ Χέγκελ, οι πολιτικές ιδέες είναι οι αφηρημένες έννοιες που περιγράφουν την πολιτική ζωή μιας κοινωνίας, ενός κράτους, μιας κουλτούρας ή ενός πολιτικού κινήματος. Η κατανόηση αυτών των ιδεών και των θεσμών ή των κινήματων που αυτές εξηγούν απαιτεί εξέταση της ιστορίας και της ανάπτυξής τους. Αυτή η ιστορία περιγράφει πάντα πώς φτάσαμε εκεί που βρισκόμαστε τώρα. Δεν μπορούμε να κοιτάσουμε μπροστά για να δούμε πού οδεύει η ιστορία.

Στη ρωμαϊκή μυθολογία, η κουκουβάγια της Αθηνάς ήταν σύμβολο σοφίας. Κατά τον Χέγκελ, η κουκουβάγια «πετάει μόνο στο λυκόφως». Εννοεί ότι η κατανόηση μπορεί να έρθει μόνο εκ των υστέρων. Ο Χέγκελ προειδοποιεί να μην αναπτύσσουμε αισιόδοξες ιδέες για το μέλλον. Επίσης κρύβει μια διακριτική προειδοποίηση στον άλλο διάσημο ισχυρισμό του, ότι η ανάδυση του σύγχρονου κράτους είναι το τέλος της ιστορίας. Είναι πολύ εύκολο να βλέπουμε την εποχή μας ως την πιο προοδευτική, φωτισμένη και λογική –εξάλλου πιστεύουμε στη δημοκρατία, στα ανθρώπινα δικαιώματα, στις ανοιχτές οικονομίες και στο συνταγματικό πολίτευμα. Αλλά, όπως θα δούμε σε αυτό το βιβλίο, αυτές δεν είναι απλές ιδέες και δεν τις ασπάζονται όλες οι κοινωνίες και όλοι οι λαοί, ακόμα και σήμερα.

Τα τελευταία 80 χρόνια, η παγκόσμια ιστορία είδε την ανάδυση νέων εθνών-κρατών εξαιτίας της παρακμής των αυτοκρατοριών και της αποαποικι-

οποίησης. Ομοσπονδίες όπως η Γιουγκοσλαβία και η Τσεχοσλοβακία διασπάστηκαν σε νέα κράτη, όπως και η πρώην ΕΣΣΔ. Η επιθυμία για εθνική κυριαρχία είναι επίσης ισχυρή σε μέρη όπως το Κεμπέκ, η Καταλονία, το Κουρδιστάν και το Κασμίρ. Όμως, ενώ οι λαοί μάχονταν για να αποκτήσουν κρατική υπόσταση, τα κράτη επεδίωκαν σύνθετες ομοσπονδίες και πολιτική ένωση. Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση, που επιδιώκει τη στενότερη πολιτική ολοκλήρωση, καθώς και η Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου Βόρειας Αμερικής και πολλοί άλλοι οργανισμοί τοπικής συνεργασίας.

Οι παλιές ιδέες περί κρατικής κυριαρχίας έχουν αμύχανο ρόλο στον νέο πολιτικό κόσμο της κοινής κυριαρχίας, της οικονομικής συνεργασίας και της παγκοσμιοποίησης. Εδώ ταιριάζει το επιχείρημα του Χέγκελ –δεν μπορούμε να προβλέψουμε πώς θα μας βλέπουν οι μελλοντικές γενιές ούτε αν αυτό που μας φαίνεται κοινή λογική θα είναι εξίσου πειστικό για τους απογόνους μας.

Η κατανόηση του παρόντος απαιτεί κατανόηση της ποικιλίας των πολιτικών ιδεών και θεωριών που διατυπώθηκαν ιστορικά. Αυτές οι ιδέες λειτουργούν ως εξήγηση των δυνατοτήτων του παρόντος, καθώς και ως προειδοποίηση για την υπερβολική πίστη στις δικές μας πολιτικές αξίες. Μας υπενθυμίζουν ότι οι απαιτήσεις οργάνωσης και διαχείρισης της συλλογικής ζωής της κοινωνίας αλλάζουν με τρόπους που δεν μπορούμε να προβλέψουμε απόλυτα. Καθώς προκύπτουν νέες δυνατότητες για την άσκηση της εξουσίας, θα προκύπτουν και νέες απαιτήσεις για τον έλεγχο και τη λογοδοσία και μαζί με αυτές θα έρθουν νέες πολιτικές ιδέες και θεωρίες. Η πολιτική μάς αφορά όλους και έτσι πρέπει όλοι να εμπλακούμε σε αυτή τη συζήτηση. ■

ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ 800 π.Χ.–1515 μ.Χ.

Η πολιτική θεωρία έχει τις ρίζες της στους πολιτισμούς της αρχαίας Κίνας και της αρχαίας Ελλάδας, όπου, από το 600 π.Χ. περίπου, οι φιλόσοφοι έστρεψαν την προσοχή τους στον τρόπο οργάνωσης των κοινωνιών. Αρχικά, αυτά τα ερωτήματα αποτελούσαν κομμάτι της ηθικής φιλοσοφίας ή της ηθικής. Οι φιλόσοφοι εξέταζαν πώς έπρεπε να δομηθεί η κοινωνία για να εξασφαλίσει όχι μόνο την ευτυχία και την ασφάλεια του λαού, αλλά και για να επιτρέψει στους ανθρώπους να ζουν μια «καλή ζωή».

Αρχαία πολιτική σκέψη

Ο επιδραστικότερος Κινέζος φιλόσοφος με διαφορά ήταν ο Κομφούκιος, που συνδύαζε την ηθική και πολιτική φιλοσοφία στις προτάσεις του για την τήρηση των παραδοσιακών ηθικών αξιών της Κίνας σε ένα κράτος με ενάρετο ηγεμόνα και με μια τάξη μορφωμένων συμβούλων. Σε ύστερες, λιγότερο ειρηνικές εποχές, στοχαστές όπως ο Χαν Φέι Τζου και ο στρατηγός Σουν Τσου εφάρμοσαν πολεμικές στρατηγικές και πειθαρχία στην εξωτερική πολιτική και στην εσωτερική διακυβέρνηση. Αυτές οι πιο απολυταρχικές πολιτικές φιλοσοφίες έφεραν σταθερότητα στη νεόκοπη αυτοκρατορία της Κίνας.

Όπως και η Κίνα, έτσι και η αρχαία Ελλάδα δεν ήταν ενιαίο κράτος, αλλά απαρτιζόταν από πόλεις-κράτη με διάφορα συστήματα διακυβέρνησης. Η Αθήνα εγκαθίδρυσε μια μορφή συνταγ-

ματικής δημοκρατίας το 594 π.Χ. και έγινε ένα μέρος στο οποίο οι φιλόσοφοι μπορούσαν να αναλογιστούν ποιο ήταν το ιδανικό κράτος, καθώς και πώς έπρεπε να κυβερνάται. Εκεί, ο Πλάτων υποστήριξε ότι έπρεπε να κυβερνά μια ελίτ «φιλόσοφων βασιλέων», ενώ ο μαθητής του Αριστοτέλης συνέκρινε τις διάφορες μορφές πολιτεύματος. Οι θεωρίες τους αποτέλεσαν τη βάση της δυτικής πολιτικής φιλοσοφίας.

Η ινδική χερσόνησος αποτελούσαν επίσης από διάφορα ξεχωριστά κράτη εκείνον τον καιρό, αλλά ένας καινοτόμος πολιτικός στοχαστής, ο Τσανάκια, συνέβαλε στον μετασχηματισμό της σε ενιαίο βασίλειο, υπό τη βασιλεία του προστατευόμενου του, Τσαντραγκόπτα Μαουρία. Ο Τσανάκια πίστευε σε μια πρακτική, αλλά πειθαρχημένη προσέγγιση της πολιτικής σκέψης, με στόχο την εξασφάλιση της οικονομικής και υλικής ασφάλειας του κράτους και όχι την άνηση της ηθικής του λαού.

Η άνοδος της Ρώμης

Στο μεταξύ, μια άλλη δύναμη αναδύοταν στην Ευρώπη. Το 510 π.Χ. περίπου ιδρύθηκε η Ρωμαϊκή Δημοκρατία, η οποία εγκαθίδρυσε μια μορφή αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας παρόμοιας με εκείνη της Αθήνας. Όμως, τον 1ο αιώνα π.Χ., εμφύλιες διαμάχες σηματοδότησαν το τέλος της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας, με τον Ιούλιο Καίσαρα να αυτοανακηρύσσεται δικτάτορας και

ΕΨΗ

κατόπιν αυτοκράτορας. Η νέα Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία κυριάρχησε στο μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης για τα επόμενα 500 χρόνια. Η ρωμαϊκή αυτοκρατορική κουλτούρα, με έμφαση στην ευημερία και τη σταθερότητα, αντικατέστησε εν πολλοίς τις αξίες της ευρυμάθειας και της φιλοσοφίας που ήταν συνυφασμένες με τις δημοκρατίες της Αθήνας και της Ρώμης.

Θρησκευτική επιρροή

Ταυτόχρονα, μια νέα θρησκεία άρχισε να εξαπλώνεται στην αυτοκρατορία: ο χριστιανισμός. Την επόμενη χιλιετία, η Εκκλησία καθοδηγούσε την πολιτική σκέψη στην Ευρώπη και η πολιτική θεωρία κατά τον Μεσαίωνα διαμορφωνόταν από τη χριστιανική θεολογία. Οι πρώτοι χριστιανοί στοχαστές όπως ο Ιερός Αυγουστίνος (Ιτπώνος) ασχολήθηκαν με ζητήματα όπως η διαφορά μεταξύ θείου και ανθρώπινου νόμου και το αν μπορεί να υπάρξει δίκαιος πόλεμος, στο πλαίσιο του χριστιανικού δόγματος.

Κατά τον 7ο αιώνα, ο Μωάμεθ καθιέρωσε το Ισλάμ ως θρησκεία με ιμπεριαλιστικές βλέψεις που σύντομα αποτέλεσε πολιτική και θρησκευτική δύναμη. Το Ισλάμ ήταν ανοιχτό στην κοσμική πολιτική σκέψη και ενθάρρυνε την ευρυμάθεια και τη μελέτη μη μουσουλμάνων στοχαστών, οπότε οι λόγοι ενσωμάτωναν τις ιδέες του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη στην ισλαμική θεολογία. Πόλεις

όπως η Βαγδάτη αποτέλεσαν κέντρα μάθησης και λόγοι όπως ο Ιμπν Χαλντούν αναδύθηκαν ως θεωρητικοί της πολιτικής.

Δύσκολα ερωτήματα

Κλασικά κείμενα που οι ισλαμιστές λόγοι είχαν διασώσει άρχισαν να τραβούν την προσοχή των χριστιανών λογίων κατά τον 12ο αιώνα, κι έτσι μια νέα γενιά χριστιανών φιλοσόφων ήρθε σε επαφή με την κλασική σκέψη. Ο Θωμάς ο Ακινάτης προσπάθησε να ενσωματώσει τις ιδέες του Αριστοτέλη στη χριστιανική θεολογία, αγγίζοντας θέματα όπως το ελέω Θεού δικαίωμα των βασιλέων και αναζωπυρώνοντας τη διαμάχη μεταξύ κοσμικού και θείου νόμου. Το δικαίωμα εμπλοκής της Εκκλησίας στα πολιτικά θέματα αμφισβητήθηκε καθώς τα έθνη-κράτη γίνονταν ανεξάρτητα και οι ηγεμόνες τους συγκρούονταν με την παπική εξουσία.

Εξάλλου, οι λαοί άρχισαν να αμφισβητούν την εξουσία των μοναρχών τους. Στην Αγγλία, ο βασιλιάς Ιωάννης υποχρεώθηκε από τους βαρόνους του να εκχωρήσει κάποιες από τις εξουσίες του. Στην Ιταλία, οι τυραννίες αντικαταστάθηκαν από δημοκρατίες, όπως στη Φλωρεντία, απ' όπου ξεκίνησε η Αναγέννηση. Στη Φλωρεντία, ο Νικολό Μακιαβέλι, ισχυρό σύμβολο της αναγεννησιακής σκέψης, προκάλεσε αίσθηση με την πολιτική του φιλοσοφία που ήταν πραγματιστική ως προς την ηθική. ■

ΑΝ ΕΠΙΘΥΜΕΙΣ ΤΟ ΚΑΛΟ, ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΟΙ

ΚΟΜΦΟΥΚΙΟΣ (551–479 π.Χ.)

ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ
Κομφουκιανισμός

ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ
Πατερναλισμός

ΠΡΙΝ

1045 π.Χ. Στη δυναστεία Τζούου της Κίνας, οι πολιτικές αποφάσεις αιτιολογούνται με την Ουράνια Εντολή.

8ος αι. π.Χ. Αρχίζει η Περίοδος της Άνοιξης και του Φθινοπώρου και αναδύονται οι «Εκατό Σχολές Σκέψης».

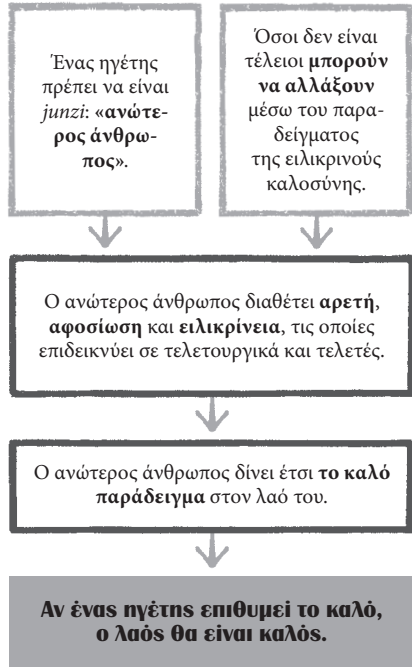
ΜΕΤΑ

5ος αι. π.Χ. Ο Μο Τσε προτείνει μια εναλλακτική λύση για τον δυνητικό νεποτισμό και την ευνοιοκρατία του κομφουκιανισμού.

4ος αι. π.Χ. Ο φιλόσοφος Μέγκιος έκανε δημοφιλείς τις ιδέες του Κομφούκιου.

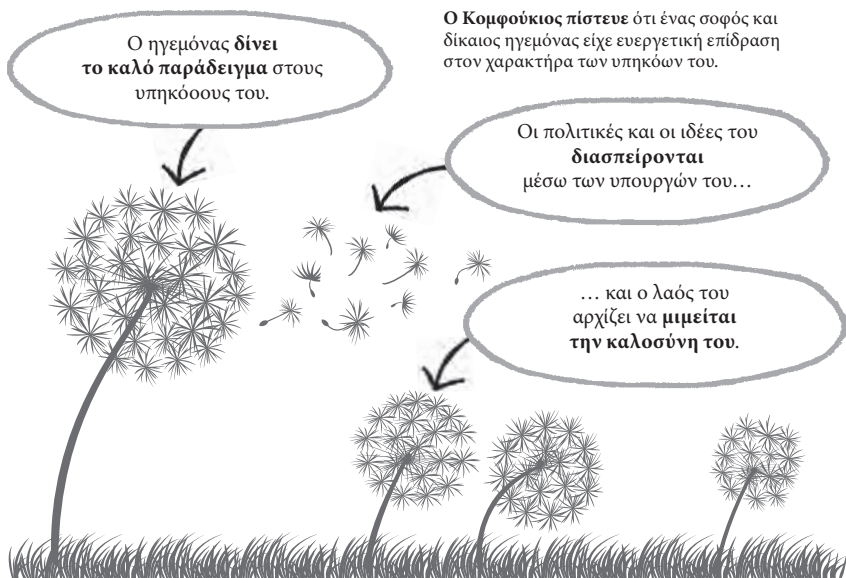
3ος αι. π.Χ. Στο σύστημα διακυβέρνησης κυριαρχούν οι πιο απολυταρχικές ιδέες του νομικισμού.

Ο Κογκ Φούτζι («Διδάσκαλος Κογκ»), που αργότερα έγινε γνωστός στη Δύση ως Κομφούκιος, έζησε σε μια περίοδο καμψής για την πολιτική ιστορία της Κίνας. Έζησε στο τέλος της Περιόδου της Άνοιξης και του Φθινοπώρου της Κίνας –σχεδόν 300 χρόνια ευημερίας και σταθερότητας με άνθηση της τέχνης, της λογοτεχνίας και ιδιαίτερα της φιλοσοφίας. Τότε αναδύθηκαν οι επονομαζόμενες

Εκατό Σχολές Σκέψης και ένα ευρύ φάσμα ιδεών συζητούνταν ελεύθερα. Στην πορεία, αναδύθηκε μια νέα τάξη στοχαστών και λογίων, οι περισσότεροι από τους οποίους έμεναν σε αυλές ευγενών ως πολύτεμοι σύμβουλοι.

Η επιρροή των νέων ιδεών αυτών των διανοητών ενέπνευσε μια αναδιοργάνωση της δομής της κινεζικής κοινωνίας. Οι λόγιοι αναδεικνύονταν λόγω της αξίας τους και όχι λόγω οικογενει-

ακών διασυνδέσεων και αυτή η νέα αξιολογική τάξη λογίων αποτέλεσε πρόκληση για τους διάδοχους ηγεμόνες, που παλαιότερα πίστευαν ότι κυβερνούσαν με Ουράνια Εντολή. Αυτό προκάλεσε μια σειρά συγκρούσεων, καθώς πολλοί ηγεμόνες διεκδικούσαν τον έλεγχο της Κίνας. Στη διάρκεια της περιόδου των Εμπόλεμων Βασιλείων, έγινε σταδιακά εμφανής η ανάγκη για ένα ισχυρό σύστημα διακυβέρνησης.

Ο ανώτερος άνθρωπος

Όπως οι περισσότεροι μορφωμένοι νέοι άνδρες της μεσαιάς τάξης, ο Κομφούκιος ακολούθησε καριέρα κυβερνητικού αξιωματούχου και από αυτή τη θέση ανέπτυξε τις ιδέες του για την οργάνωση της κυβέρνησης. Βλέποντας από πρώτο χέρι τις σχέσεις του ηγεμόνα με τους υπηκόους και τους υπηκόους του και με απόλυτη επίγνωση του πόσο εύθραυστη ήταν η πολιτική κατάσταση της εποχής, άρχισε να δημιουργεί ένα πλαίσιο που θα επέτρεπε στους ηγεμόνες να κυβερνούν δίκαια, βάσει του δικού του συστήματος ηθικής φιλοσοφίας.

Η ηθική του Κομφούκιου βασιζόταν στην κινεζική παράδοση και είχε στον πυρήνα της τις παραδοσιακές αξίες της αφοσίωσης, του καθήκοντος και του σεβασμού. Αυτές τις αξίες διαθέτει ο *junzi*: ο «άριστος» ή ο «ανώτερος άνθρω-

πος», του οποίου η αρετή αποτελεί παράδειγμα για τους άλλους. Κάθε μέλος της κοινωνίας ενθαρρύνονταν να αποκτήσει τις αρετές του *junzi*. Κατά τον Κομφούκιο, η ανθρώπινη φύση δεν είναι τέλεια, αλλά είναι ικανή να αλλάξει ακολουθώντας το παράδειγμα της ειλικρινούς αρετής. Με τον ίδιο τρόπο, η κοινωνία μπορεί να μεταμορφωθεί ακολουθώντας το παράδειγμα μιας δίκαιης και αγαθοεργού κυβέρνησης.

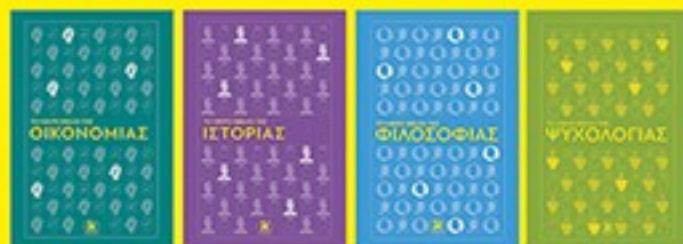
Η έννοια της αμοιβαιότητας – η ιδέα ότι η δικαιοσύνη και γενναιοδωρή συμπεριφορά θα προκαλέσει μια δίκαιη και γενναιοδωρή αντίδραση – στηρίζει την ηθική φιλοσοφία του Κομφούκιου και είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της πολιτικής του σκέψης. Για να είναι μια κοινωνία αγαθή, ο ηγεμόνας πρέπει να ενσαρκώνει τις αρετές που θέλει να διαθέτουν οι υπήκοοί του, και ο λαός, με τη σειρά του, μέσω της αφοσίωσης και του σεβασμού, θα μιμηθεί αυτές τις αρετές. Στη συλλογή με τις διδαχές και τα αποφθέγματα του που είναι γνωστά ως *Ανάλεκτα*, ο Κομφούκιος συμβουλεύει: «Αν επιθυμείς το καλό, οι άνθρωποι θα είναι καλοί. Ο ηθικός χαρακτήρας του ηγεμόνα είναι ο άνεμος· ο ηθικός χαρακτήρας όσων βρίσκονται πιο χαμηλά είναι το χορτάρι. Όταν ο άνεμος φυσά, το χορτάρι λυγίζει.» Για να λειτουργήσει αποτελεσματικά αυτή η ιδέα, όμως, έπρεπε να καθιερωθεί μια νέα δομή της κοινωνίας και να δημιουργηθεί μια ιεραρχία που λάμβανε >

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΤΑΞΥ
ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ;
ΕΙΝΑΙ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ
ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ;
Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΒΑΣΙΖΕΤΑΙ
ΣΤΗΝ ΕΥΤΥΧΙΑ;

Το **ΜΙΚΡΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ** δίνει απαντήσεις σε αυτά τα συναρπαστικά ερωτήματα – και σε πολλά άλλα. Γραμμένο με απλή και κατανοητή γλώσσα, το βιβλίο είναι γεμάτο με σύντομες, περιεκτικές εξηγήσεις, έξυπνη εικονογράφηση, και διαγράμματα που εξηγούν αναλυτικά τις θεωρίες. Είτε ασχολείστε με την πολιτική για πρώτη φορά, είτε σπουδάσετε, είτε απλώς σας συναρπάζει να διαβάσετε για πολιτική στον ελεύθερο χρόνο σας, εδώ θα βρείτε άφθονη τροφή για σκέψη.

Το περιεχόμενο αυτού του βιβλίου δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο βιβλίο
Η πολιτική με απλά λόγια.

Κυκλοφορούν επίσης

 εκδόσεις
ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ
www.klidarithmos.gr

ISBN 978-960-645-862-0

9 789606 458620